

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ТА РОЛЬ БУХГАЛТЕРА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

PROFESSIONAL TRAINING AND THE ROLE OF AN ACCOUNTANT IN ENSURING ECONOMIC SECURITY

Економічна безпека України – це насамперед безпека економічних взаємовідносин вітчизняних суб'єктів господарювання, що характеризується результативністю їх діяльності. Водночас реалії сьогодення вказують на загострення протиріч у сфері економіки, які проявляються у зростанні недобросовісної конкуренції, корупції та хабарництва, шахрайстві, маніпулюванні фінансовими показниками тощо. В умовах необхідності посилення контролю за діяльністю вітчизняних суб'єктів господарювання виникає нагальна потреба модернізації системи забезпечення їх економічної безпеки, здатної управляти ризиками шахрайства всередині підприємства та зловживаннями з боку контрагентів. Стержневим елементом такої модернізації має стати запровадження обліково-аналітичних технологій під час забезпечення інформаційних потреб економічної безпеки підприємства. Трансформація економічної системи України відповідно до змін світового господарства в умовах глобалізації супроводжується значним посиленням ролі економічної безпеки підприємства як фундаментальної бази економічної безпеки національної економіки загалом. Від успішної діяльності та сталого розвитку окремих підприємств значною мірою залежать формування бюджетів різних рівнів і можливість реалізації соціальних програм, що забезпечують гідні стандарти рівня життя населення.

Ключові слова: бухгалтер, професійна підготовка, економічна безпека.

Экономическая безопасность Украины – это прежде всего безопасность экономических взаимоотношений отечественных субъек-

тов хозяйствования, которая характеризуется результативностью их деятельности. Вместе с тем современные реалии указывают на обострение противоречий в сфере экономики, которые проявляются в росте недобросовестной конкуренции, коррупции и взяточничестве, мошенничестве, манипулировании финансовыми показателями и т. п. В условиях необходимости усиления контроля над деятельностью отечественных субъектов хозяйствования возникает срочная необходимость модернизации экономической безопасности предприятия, способной управлять рисками мошенничества внутри предприятия и злоупотреблениями со стороны контрагентов. Стержневым элементом такой модернизации должно стать введение учетно-аналитических технологий при обеспечении информационных потребностей экономической безопасности предприятия. Трансформация экономической системы Украины в соответствии с изменениями мирового хозяйства в условиях глобаллизации сопровождается значительным усилением роли экономической безопасности предприятия как фундаментальной базы экономической безопасности национальной экономики в целом. От успешной деятельности и устойчивого развития отдельных предприятий в значительной степени зависят формирование бюджетов различных уровней и возможность реализации социальных программ, обеспечивающих достойные стандарты уровня жизни населения.

Ключевые слова: бухгалтер, профессиональная подготовка, экономическая безопасность.

УДК 657.2

<https://doi.org/10.32843/infrastructure48-52>

Таращенко Н.А.

спеціаліст вищої категорії,
викладач відділення фінансів,
обліку та маркетингу
Торговельно-економічний коледж
Київського національного
торговельно-економічного університету

Tarashchenko Natalia

College of Trade and Economics
of KyivNational University
of Trade and Economics

The economic security of Ukraine is, first of all, the security of economic relations of domestic economic entities, which is characterized by the effectiveness of their activities. At the same time, today's realities point to the aggravation of contradictions in the economic sphere, which are manifested in the growth of unfair competition, corruption and bribery, fraud, manipulation of financial indicators and soon. Given the need to strengthen control over the activities of domestic businesses, there is an urgent need to modernize the system to ensure their economic security, able to manage the risks of fraud within the enterprise and abuse by counterparties. The core element of such modernization should be the introduction of accounting and analytical technologies to meet the information needs of economic security of the enterprise. The transformation of Ukraine's economic system in accordance with changes in the world economy in the context of globalization is accompanied by a significant strengthening of the role of economic security of the enterprise as a fundamental basis for economic security of the national economy as a whole. The formation of budgets of different levels and the possibility of implementing social programs that provide decent living standards depend to a large extent on the successful operation and sustainable development of individual enterprises. Paying tribute to the scientific and practical significance of the works mentioned scientists, it should be noted that in domestic and foreign literature is still not reflected some important aspects of implementation accounting and analytical support of the economic guarantee process enterprise security. The article defines sources, preconditions and patterns of emergence and manifestation of threats. The system of problems classification of threats in the economic security of the state is analyzed. The internal components of possible aggravation of the situation in Ukraine are characterized. The main stages of the process of systematization of threats to the economic security of the state are considered. The existing approaches to the classification of threats to economic security are summarized in the scientific literature. The main classification marks are allocated and a multi criteria classification of threats to the economic security of the state is developed on the basis of hierarchical analysis. The main and potential threats at all levels of national security of Ukraine are highlighted.

Key words: accountant, professional training, economic security.

Постановка проблеми. Як показує світова практика, важливу роль у вирішенні проблеми забезпечення економічної безпеки відіграє корисна ділова інформація про різні аспекти бізнесу, сформована на підставі обліково-аналітичних даних.

Бухгалтерський облік перебуває на перетині інформаційних потоків різних підрозділів, практично саме в системі бухгалтерського обліку формується інформація про реальний стан речей суб'єкта господарювання. Поінформованість захищених осіб та осіб, які приймають рішення, є

найважливішим чинником підвищення економічної життєздатності бізнесу, його ефективності та захисту від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

У системі забезпечення економічної безпеки гостро стоїть питання формування повної та достовірної інформації, адаптованої до конкретних завдань, що виникають у процесі оптимізації інвестиційних рішень та прийняття керівництвом адекватних управлінських рішень.

Головними умовами підтримки економічної безпеки підприємства є своєчасне виявлення загроз, пов'язаних зі втратою його позицій на ринку, та вибір таких напрямів його розвитку, які б забезпечили стабільність позиціонування на товарних ринках і визначали спеціалізацію його розвитку. При цьому велике значення має формування такої інформаційної системи, яка дасть змогу вибрати основні характеристики та напрями розвитку підприємства, об'єктивно охарактеризувати його фінансовий стан, фінансову стійкість і здатність до розвитку.

Сьогодні вирішальними умовами забезпечення економічної безпеки підприємства стають побудова та формування такої інформаційної системи, яка буде базуватись тільки на надійній і достовірній обліковій інформації та дасть змогу оперативним чином контролювати виробничі процеси, виявляти негативні тенденції і знаходити перспективні напрями розвитку підприємства.

Отже, сьогодні задля забезпечення ефективного управління економічною безпекою підприємства професійна компетентність бухгалтера має включати знання правил формування інформації в бухгалтерському обліку й звітності, володіння сучасними навиками ведення бухгалтерського обліку, підготовки та аудиту бухгалтерської звітності. Тільки грамотне ведення бухгалтерського обліку допоможе уникнути багатьох проблем фінансового та управлінського характеру, що виникають у процесі господарської діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останніми роками питанням економічної безпеки присвячується велика кількість наукових розробок українських та зарубіжних авторів. Таким чином, у своїх дослідженнях економічну безпеку розглядали Є.А. Олейнікова, Т.Б. Кузенко, З.С. Варналій, А.В. Кірієнко, О.А. Грунін, В.Л. Ортинський, З.І. Стаховяк, Р.М. Дацків, Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко, Д.В. Ковальов, О.С. Судачова та інші науковці.

Проблемні питання забезпечення економічної безпеки підприємства зумовили необхідність здійснення подальшого наукового пошуку з огляду на наукову платформу та з використанням передового досвіду.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення місця та ролі бухгалтерського обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вивчення теоретичних підходів до вирішення проблеми економічної безпеки суб'єктів господарювання дало можливість побачити різноманіття поглядів на цю проблему. Вчені не прийшли до єдиної думки: одні розуміють економічну безпеку як стан економічної системи, який дає їй змогу динамічно розвиватися, вирішуючи соціальні проблеми; інші зазначають, що це певний стан підприємства, за якого воно захищене від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

Виходячи з проведеного аналізу досліджень учених, визначення поняття «економічна безпека» можемо об'єднати у такі два підходи:

– перший ґрунтується на тому, що у підприємства є конкретні цілі, яких воно намагається досягти; підприємство має внутрішню структуру та існує в деякому зовнішньому середовищі: якщо внутрішня структура характеризується низкою позитивних якостей, суб'єкт господарювання перебуває в безпеці; коли ж зовнішнє оточення здійснює негативний вплив, підприємство все одно може провадити свою діяльність і досягати поставлених цілей за умови вжиття певних запобіжних заходів захисту;

– другий підхід базується на таких поняттях, як «загроза» і «захищеність від загроз», а акцент переноситься на якісні параметри (стійке функціонування, прогресивний розвиток тощо); певні загрози, звичайно, можуть вплинути на ці параметри, але якщо вони захищені від цих загроз, то безпека підприємства може бути забезпечена.

Безпека функціонування завжди виступала наріжним каменем розвитку економічних суб'єктів різних рівнів. Здатність прогнозувати загрози, які є первинними в «ланцюгу безпеки» підприємства, реагувати на них і безперервно адаптуватися є найважливішою частиною процесу управління в сучасних умовах господарювання. При цьому бухгалтерська інформація, що формується в умовах невизначеності та ризику, може становити значний ризик стабільного й захищеного функціонування підприємства в динамічному бізнес-середовищі.

Роль професійної підготовки бухгалтера є суттєвою у забезпеченні економічної безпеки як окремого підприємства, так і держави. Від правильності відображення господарських операцій кожного конкретного суб'єкта господарювання залежать адекватність і точність визначення макроекономічних показників, на основі яких формується державна політика за різними напрямками. На даних бухгалтерського обліку ґрунтується передусім система національних рахунків, отже, визначення таких показників, як валовий внутрішній продукт, проміжне споживання, валове нагромадження основного капіталу, валовий національний дохід.

Не меншою є роль обізнаності облікових працівників у системі захисту економічної безпеки

окремого суб'єкта господарювання. Так, знання бухгалтера щодо моніторингу внутрішнього та зовнішнього середовища діяльності підприємства дають змогу генерувати достовірну інформацію про внутрішні бізнес-процеси та зовнішнє середовище діяльності підприємства для оцінювання його конкурентних переваг, управління ризиками, виявлення та попередження загроз безпечній діяльності та сталому розвитку підприємства. Вміння бухгалтера вчасно й достовірно сформулювати та проаналізувати масив обліково-аналітичної інформації слугує базисом для забезпечення економічної безпеки підприємства, яка за сучасних умов набуває властивостей інформаційних систем стратегічного типу.

В рамках сучасних економічних концепцій економічна безпека господарюючого суб'єкта являє собою сукупність утилітарних і концептуальних чинників, які забезпечують цій системі захист від негативного впливу, перспективний розвиток, ефективність життєво важливих процесів, незалежність, можливість досягнення цілей.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоби гарантувати його стабільне та максимально ефективно функціонування й високий потенціал розвитку в майбутньому.

До основних функціональних цілей економічної безпеки підприємства належать [1]:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стабільності та незалежності;

- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності того чи іншого суб'єкта господарювання;

- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;

- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративної діяльності;

- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан довкілля;

- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації.

Значення економічної безпеки для економіки підприємства й держави загалом складається з її значення для кожного окремого елемента економічної системи [4]:

- для держави вона є гарантією своєчасної і повної сплати податків та зборів до бюджетів різних рівнів;

- для позабюджетних фондів – своєчасністю та повнотою погашення заборгованості за відрахуваннями;

- для власників – прибутковістю та розміром прибутку, який впливає на стан і розвиток підприємства;

- для працівників підприємства та інших зацікавлених фізичних осіб – своєчасністю виплати заробітної плати та створенням додаткових робочих місць;

- для постачальників і підрядників – своєчасністю та повнотою виконання договірних зобов'язань;

- для комерційних банків – своєчасністю та повнотою виконання зобов'язань відповідно до умов кредитних договорів;

- для інвесторів – вигідністю та ступенем ризику вкладень у підприємство.

Функціональна структура економічної безпеки включає науково-технічну, інформаційну, інтелектуальну, фінансову, інвестиційну безпеку та безпеку зовнішньоекономічної діяльності.

Кожне підприємство як суб'єкт економічних відносин певною мірою прагне зберігати й посилювати свою економічну безпеку всіма доступними для нього законними способами. Проблеми економічної безпеки обумовлені мінливими умовами функціонування економічних суб'єктів в ринковій економіці [5].

Одним з елементів забезпечення економічної безпеки підприємства є розроблення заходів щодо захисту комерційної інформації про фінансово-господарську діяльність.

За таких умов вимоги до професійних якостей бухгалтера зміщуються в бік підвищення інформативності обліково-аналітичної бази під час управління ризиками, підсилення достовірності та прозорості фінансової звітності для підтримки стійкого функціонування й розвитку підприємства в умовах існування різноманітних ризиків і загроз діяльності. На бухгалтера покладаються функції з формування такого масиву обліково-аналітичного матеріалу та контрольних процедур, який забезпечував би функціонування системи економічної безпеки підприємства на перспективу.

Система управління суб'єкта господарювання вже сьогодні потребує не лише оперативної, повної та достовірної інформації про об'єкти, які відображаються в системі фінансової і податкової звітності, але й забезпечення інформацією стратегічного характеру про ймовірні зловживання, які можуть призвести до порушення економічної безпеки суб'єкта господарювання в майбутньому.

Для того щоби створити належну систему захисту облікової інформації в умовах її автоматизованої обробки, необхідно чітко визначити законодавчі документи й дотримуватись правил, які будуть регламентувати правила обробки та передачі інформації конфіденційного характеру, а також встановити заходи відповідальності за порушення цих правил [6].

Організаційні заходи забезпечення захисту інформації мають передбачати використання організаційно-технічних засобів комп'ютерної техніки, засобів телекомунікації. Надійно захистити бізнес від внутрішніх і зовнішніх загроз можна тільки шляхом формування ефективної системи забезпечення інформаційної безпеки.

Проте створити абсолютно нездоланну систему захисту інформації в принципі неможливо, тому необхідно забезпечити прийнятний рівень безпеки з огляду на можливі втрати від порушення конфіденційності інформації та фінансові витрати на впровадження системи захисту. Людський фактор завжди був і залишається одним із найважливіших ризиків будь-якого бізнесу, оскільки більшість інцидентів відбувається саме з вини співробітників [8].

Отже, виникає потреба підготовки фахівців із забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання, які б могли попередити загрози та виклики бізнесу.

Професійна підготовка бухгалтерів має бути спрямована на формування в них умінь і навичок працювати з інформацією в умовах запровадження обліково-аналітичних технологій, забезпечувати високий рівень захисту інформації, що дасть можливість приймати ефективні управлінські рішення.

Задля захисту бухгалтерської інформації виникають одразу три об'єкти перевірки, такі як бухгалтерська інформація, яка підлягає захисту; суб'єкти, зацікавлені в бухгалтерській інформації; бухгалтерські ризики. До перевірки кожного з цих об'єктів висуваються окремі завдання внутрішнього контролю, які в комплексі забезпечують реалізацію єдиного контрольного процесу задля дотримання інформаційної безпеки сторін економічних відносин.

Створення ефективної системи інформаційної безпеки є неможливим без чіткого визначення загроз інформації, що охороняється. Джерелами зовнішніх загроз є несумлінні конкуренти, злочинні угруповання й формування, окремі особи та організації адміністративно-управлінського апарата. Джерелами внутрішніх загроз можуть бути адміністрація підприємства, персонал, технічні засоби забезпечення виробничої і трудової діяльності. Основними загрозами інформації є її розголошення, витік і несанкціонований доступ до її джерел [7].

Фахівці [2; 3] встановлюють в середньому таке співвідношення зовнішніх і внутрішніх загроз: 82% загроз створюються співробітниками фірми або за їх прямої чи опосередкованої участі, 17% загроз виникають ззовні (зовнішні загрози), 1% загроз створюється випадковими особами.

Забезпечення інформаційної безпеки можна поділити на такі основні напрями.

1. Розроблення й введення простої системи класифікації ступеня конфіденційності інформації,

що обробляється (гриф обмеження доступу). Гриф можна присвоїти за допомогою штампів, спеціальних оцінок, а можна й просто за допомогою кольору (наприклад, документи загального користування мають білий колір, службового – жовтий, а таємні – червоний).

2. Встановлення процедури передачі конфіденційної інформації від одного співробітника іншому, порядку її оброблення та збереження залежно від ступеня таємності. Це обов'язково приведе до включення до цієї процедури аспектів забезпечення комп'ютерної безпеки, а також порядку ведення діловодства загалом і встановлення правил роботи з конфіденційними документами. Краще, якщо робота з контролю за документами буде доручена окремому співробітнику (наприклад, інспектору по режиму роботи з документами), в ідеалі цим повинна займатися група режиму служби безпеки підприємства.

3. Проведення з персоналом компанії роботи про правила поводження з конфіденційною інформацією.

Сьогодні у сфері бухгалтерського обліку існує велика кількість ризиків, пов'язаних з маніпулюванням бухгалтером різними методами обліку, що може змінювати величину фінансового результату діяльності підприємства. Цей факт призводить до викривлення облікової інформації, що накладає відповідальність на бухгалтера перед суспільством.

Висновки з проведеного дослідження. Раціональна та системна організація бухгалтерського обліку дає змогу виявити проблеми й скорегувати діяльність підприємства до того, як ці проблеми переростуть у кризу та негативно вплинуть на його економічну безпеку. Застосування всіх складових частин комплексної системи заходів організації бухгалтерського обліку забезпечує виконання бухгалтерським обліком його основних функцій.

Необхідність вжиття комплексної системи заходів організації бухгалтерського обліку пов'язана з необхідністю підвищення відповідальності облікового персоналу на вимогу внутрішніх розпорядчих документів, які передбачають захист бухгалтерської інформації, що становить комерційну таємницю підприємства. Дотримання вимог щодо захисту облікової інформації підприємства гарантує його ефективне функціонування та значний потенціал розвитку в майбутньому.

Для ефективної протидії загрозам, забезпечення умов безпеки й стабільності підприємства необхідно створити систему комплексного захисту та забезпечити її функціонування. Існує безліч факторів появи загроз економічній безпеці, тому необхідно своєчасно виявляти їх і приймати правильні рішення щодо їх усунення, інакше для підприємства можуть бути непоправні наслідки.

Економічна безпека вимагає постійного нагляду, тому на підприємстві має бути спеціальний відділ, який буде займатися цими проблемами. До подальших досліджень у цій галузі відносимо освоєння й аналіз загроз в окремих сферах економічної діяльності; поділ загроз економічній безпеці підприємства на функціональні складові частини, розроблення механізму впровадження системи безпеки на підприємствах з урахуванням галузевої та інших особливостей конкретних підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємства України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.
2. Войтович Р.В. Система забезпечення економічної безпеки підприємства. *Збірник наукових праць НАДУ при Президентіві України*. 2015. № 3. С. 7–10.
3. Козаченко А.В., Пономарьов В.П., Ляшенко А.М. Економічна безпека підприємства: сутність і механізм забезпечення. 2-ге вид. Київ : Лібра, 2013. 202 с.
4. Кравець В.О. Напрями удосконалення системи економічної безпеки підприємства. *Вісник ЛНУ ім. І. Франка*. 2014. № 7. С. 141–149.
5. Нечаюк І.Б. Економічна безпека підприємства та її складові. *Економічний форум*. 2017. № 1. С. 54–58.
6. Ніколаюк С.І., Никифорчук Д.Й. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності : курс лекцій. Київ : КНТ, 2009. 320 с.
7. Стратан І. Безопасность бизнеса : монография. Кишинэу : Elan-Poligraf, 2014. 343 с.
8. Шваб Л.І. Економіка підприємства : підручник. Київ : Каравела, 2011. 416 с.

REFERENCES:

1. Vasylyciv T.Gh. (2008) *Ekonomichna bezpeka pidpryemnytva Ukrainy: strateghija ta mekhanizmy zmichennja* [Economic security of Ukrainian entrepreneurship: strategy and mechanisms for strengthening]. Aral, Lviv. (in Ukrainian)
2. Vojtovych R.V. (2015) *Systema zabezpechenia ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva* [The system of economic security of the enterprise]. *Zbirnyk naukovykh pracj NADU pry Prezydentovi Ukrainy*, no. 3, pp. 7–10.
3. Kozachenko A.V., Ponomarjov V.P., Ljashenko A.M. (2013) *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva: sutnistj i mekhanizm zabezpechennja* [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of provision]. Kyiv: Libra. (in Ukrainian)
4. Kravecj V.O. (2014) *Napriamy udoskonalennia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva* [Directions for improving the system of economic security of the enterprise]. *Visnyk LNU im. I. Franka*, no. 7, pp. 141–149.
5. Nechajuk I.B. (2017) [Economic security of the enterprise and its components]. *Ekonomichnyj forum*, no. 1, pp. 54–58.
6. Nikolajuk S.I., Nykyforchuk D.J. (2009) *Bezpeka sub'ektiv pidpryemnyckoji dijajlnosti* [Safety of business entities]. Kyiv: KNT. (in Ukrainian)
7. Stratan I. (2014) *Bezpeka biznesu* [Business security]. Chisinau: «Elan-Poligraf».
8. Shvab L.I. (2011) *Ekonomika pidpryemstva* [Business Economics]. Kyiv: Karavela. (in Ukrainian)